

დამოწმებანი:

ანდრონიკაშვილი 2018: ანდრონიკაშვილი ზ. *პატარა ქვეყანა*, 04.06.2018. <http://indigo.com.ge/articles/literature/patara-kveqana>

ბერკი 1992: Burke, P. *New Perspectives on Historical Writing* (University Park, PA: The Pennsylvania State University Press, 1992)/ kulturiskvlebi.weebly.com › burke_new_history.

ბულაძე 2017: ბულაძე ლ. *პატარა ქვეყანა*. თბილისი: 2017.

დოჩანაშვილი 2002: დოჩანაშვილი გ., *ლოდი, ნასაყდრალი*, თბილისი: 2002.

მორჩილაძე 2002: მორჩილაძე ა. *შენი თავგადასავალი*, თბილისი: 2002.

მორჩილაძე 2017: მორჩილაძე ა. *სანტა ესპერანსა*, თბილისი: 2017.

პაიჭაძე 2009: პაიჭაძე დ. *დაბოლილი ცნობიერების ნაკადი*, არილი, 14.06. 2009.

ხარბეღია 2008: ხარბეღია მ. „ნარატოლოგია“. *ლიტერატურის თეორია XX საუკუნის ძირითადი მეთოდოლოგიური კონცეფციები და მიმდინარეობები*, ლიტერატურის ინსტიტუტი, თბილისი: 2008.

Tamar Lomidze

Georgia, Tbilisi

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

The Concept of Time in the Novel by Aka Morchiladze „Paliashvili Street Dogs“

The novel by Aka Morchiladze depicts the situation of the 90s of the 20th century in Tbilisi.

Two layers are traced in the novel: a banal melodramatic plot and an intertextual plan. The events depicted in the first layer under the influence of the second plan acquire the features of an unreliable narrative.

In addition, the plot, parts of which are usually associated with causal and temporal relationships, is presented in the form of isolated periods of time (subjective times). This mosaic narrative creates the effect of the decay of global time and further enhances the tragic context of the novel by Aka Morchiladze.

Key words: Aka Morchiladze, Ostrannenie, plot discreteness.

თამარ ლომიძე

საქართველო, თბილისი

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

დროის კონცეფცია აკა მორჩილაძის „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლებში“

აკა მორჩილაძის რომანში „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლები“ ასახულია 90-იანი წლების თბილისის ვითარება. რომანის პროტაგონისტი ახალგაზრდა ჟურნალისტი ზაზა კობახიძე. ესაა კიდევ ერთი „დაკარგული თაობის“ ტიპური წარმომადგენელი, რომელიც თავს ზედმეტად გრძნობს იმდროინდელ საქართველოში და რომლის ცხოვრებაც ტრაგიკულად მთავრდება – ზაზას შემთხვევით კლავს რომანის ერთ-ერთი ნარატორი – მამუკა ჭყომიძე.

რომანში შეინიშნება ორი შრე: 1. ბანალური მელოდრამატული სიუჟეტის შრე – პროტაგონისტი რომანტიკული შარავანდედითაა გარემოცული, იდუმალა, გაუცხოებულია თავისი გარემოსგან. ის კლასიკური რომანის ტრაგიკული გმირის შაბლონზეა გამოჭრილი, ზედმეტია რომანის „რეალურ“ სამყაროში და და მისი ტრაგიკული ბედი თითქოს წინასწარაა ნაგულისხმევი. ამიტომ კანონზომიერია ზაზას უაზრო და შემთხვევითი დაღუპვა. ავტორი მაქსიმალურად აახლოებს რომანის ამ შრეს 90-იანი წლების საქართველოში არსებულ რეალობასთან. კერძოდ, ის „ასახლებს“ რომანის სამყაროს რეალურად არსებული ადამიანებით, რომლებიც პერსონაჟების ნაცნობ-მეგობრები არიან: „მივდივარ და ვფიქრობ: „კოტე ამერიკაშია, ჯავახა ესპანეთში, ცქიტა ჰოლანდიაში, თუშმალა პარიზში, შეშვიკა ლონდონში, სხვები ან მოსკოვში, ან სადმე სხვაგან“. სანდრო თუშმალიშვილი („თუშმალა“), იმხანად მართლაც ემიგრაციაში იმყოფებოდა და პარიზში ცხოვრობდა. ამგვარივეა ცნობილი კინორეჟისორი დიმიტრი ბათიაშვილი: „ამბებს ვყვებოდით. უბრალო ამბებს. მარადონადან დიმა ბათიაშვილის სიარულის მანერამდე ვარჩევდით“.

აღბათ, ამავე მიზანს ემსახურება ის ხერხიც, რომ რომანში ბევრი ალუზია იმდროინდელ ისტორიულ რეალიებთან და ყოფითი დეტალები ძალზე დამაჯერებლადაა ასახული. „რაც მთავარია, შუქი არის და ჩემი მაგიდის ქვეშ ლეგენდარული რეფლექტორი

„დს-მ-10“ დგას. აქვე უნდა აღვნიშნო, რომ მაგიდის შიდა მხარე ერთიანად შებოლილი, გამომწვარი და დანახშირებულია, რადგან ის, ხსენებული „დს-მ-10“, როგორც ჩვენები ამბობენ, ჩემი საყვარელია და თან გამოურთველად მუშაობს“, ფიქრობს ქეთა; „ნახე, რა ნავთის ქურა მოიტანა მამაჩემმა“, ტრაბახობს პეტრუჩიო; „დინამომ“ მართლა წააგო და შუქიც გამოირთო შუა თამაშის დროს“, იგონებს ზაზას მეგობარი თაზო.

2. მეორე შრეს წარმოქმნის რომანის ინტერტექსტუალური პლანი. მაგალითად, „ვალთაშვილის ქუჩის ძაღლებში“ პროტაგონისტის საოცნებო გეოგრაფიული პუნქტია ნიცა: რომანი იწყება ამგვარი ფრაზით: „ნიცაში მინდა... ვინ მეუბნებოდა? მთელი ნიცა არაბებს აქვთ აღებულიო...“; შემდგომ: „ცხრა საათია და წარმოიდგინე, ნიცაზე ფიქრში გამეღვიძა. დამესიზმრა, თუ რა იყო, არ ვიცი. შეიძლება იმის ბრალია, რომ გუშინ თუ გუშინწინ, რაღაც ფილმი ვნახე, ტრენტინიანით, რომი შნაიდერით და ჩვენში მიღებული ფრანგული ხიბლით. თორემ რა ნიცა უნდა გამხსენებოდა ამ სიბნელეში: არც ღამით იყო შუქი და არც ახლათ-დილით“; „არა, არა ნიცაში...“; „რა, წახვალ? ორი საათი დაელოდები? მაშინ როდესაც ნიცაში... არა, ძალიან ამოვიჩემე. ნეტავ რამდენი ქართველი ცხოვრობს ნიცაში? იქ რომ მოვხვდე, სულაც კალედონიელად დავეწერები და მერე მიყარონ კაკალი. სამშობლოო, ესაო და ისაო, რატომაო. დავეწერები და მორჩა – კალედონიელი ზაზა კობახიძე ნიცაში იმყოფება“; „ნიცაში... იქ კი არ ვეტყოდი. ან რა მათხოვრული თქმაა: „მეტროსთან გამიჩერე“. რას ნიშნავს მეტროსთან გაჩერება? ნიცაში ვეტყოდი: „ოტელ „რიც!“ მერე ერთდოლარიან სიგარას... და ა.შ.“; „არა, ნიცაში ამინდს არ წავახდენდი ნამდვილად. მიხრამოხრა, ქალაქური სიტყვა-პასუხი“; „ნიცაში, ნიცაში წავიდეთ“, – ეუბნება ზაზა კაკუჩას; „ეჰ, პეტრუჩიო... მე რომ ნიცაში მინდა, მას ლოგინში ურჩევნია“ ფიქრობს ზაზა; „ნიცაში, ნიცაში ჯობია“; „ნიცაში კამკამა ზღვა და თეთრი სახლებია, იქ შეიძლება ზღვის პირას მიწაც იყიდო, მაღალი მესერი შემოავლო და ჩამოჯდე, სულ მარტო“.

ნიცა, რომელზე უკეთესი და უარესი ქალაქებიც არსებობს საფრანგეთში, ამ შემთხვევაში ისეთივე სიმბოლოა, როგორც – მოსკოვი, ჩეხოვის „სამ დაში“, სადაც ოლგა, მამა და ირინა გა-

ნუწყვეტლივ ოცნებობენ: „В Москву, в Москву, в Москву!“ და სადაც ერთმანეთს უპირისპირდება პროვინცია, სადაც დები ცხოვრობენ და, მეორე მხრივ, კულტურის ცენტრი – მოსკოვი.

დეტალურად არ ჩავუღრმავდებით, კონკრეტულად რის სიმბოლოს წარმოადგენს აკა მორჩილაძის რომანში ნიცა. არსებითია მისი უშუალო მიმართება ჩეხოვის პიესასთან. საერთოდ, ციტატები მრავლად გვხვდება „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლებში“: პერსონაჟების მეტყველებაში აზრის გამოხატვის ინდივიდუალურ საშუალებებს ხშირად ენაცვლება კულტურული არტეფაქტების სახელწოდებები, მაგალითად: „ღუმელიც ჩართული მაქვს. აქედან საკმაოდ შორია გურჯისტანამდე“. „ესეც მტკვარი. პაუსტოვსკი, თუ ვიდაც სხვა წერს, თბილისში ეკლესიების სახურავები მღვრიე მტკვრის ფერისანი არიანო (იმის ნაცვლად, რომ თქვას, რა ფერისაა თბილისში მტკვარი და ეკლესიების სახურავები, ზაზა პაუსტოვსკის ფრაზას იშველებს)“; „რა გაგვიხურე, მიმიშვი მარტენთან“ (ზაზა). „დათა თუთაშხიასავით კი გამომივიდა, შპიონკა რომ ჰყავს სახლში, არა?“ (ზაზა); „დაახლოებით ისე გამომივა, როგორც“ქეთო და კოტეშია“: „ეს იყო პეტერბურგში“ (ქეთა); „გესმის, ჰორაციო, და მე ამას მიმაღავენ. მარგარიტაც გადაფრინდა სხვა ბუდეში?“ (ზაზა); „მოსკოვს ცრემლების არ სჯერა, საერთოდ არ მჯერა ცრემლების და გადარეული ქალების“ (კაკუჩა); „სისხლის გუბე კოვრიკზე, ზამთარი, სიბნელე და სამშობლო ხევესურისა“ (კაკუჩა); „თქვენ ცრუობთ, ტომას სოიერ“ (ზაზა); „ღმერთო ჩემო, რა მოსაწყენი ხარ, „ვაზის ყვავილობაზე“ უფრო მოსაწყენი“ (ზაზა) და მრავალი სხვ.

„ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლების“ მეორე შრის ყველაზე არსებითი ნიშანია ტექსტის სინტაგმატური მიმართებები სხვა ტექსტებთან, ციტირების, ირონიის და სხვა ხერხების გამოყენების მეშვეობით. ამ დონეზე არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს ტექსტის პარადიგმატულ მიმართებას აღსანიშნთან (პირველი დონე „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლებში“) და წინა პლანზე გამოდის მხოლოდ მისი, როგორც ტექსტთა სისტემის ერთ-ერთი ელემენტის სტატუსი. რომანის პირველ პლანში ასახული მოვლენები მეორე პლანის წყალობით არასანდო თხრობის ნიმუშად გვევლინებიან.

რომანში 26 ნარატიული ნაწილი და თერთმეტი ნარატორია. ვერ ვიტყვით, რომ მათ თხრობაში ასახულია ერთსა და იგივე ხდომილება სხვადასხვა თვალსაზრისით (კლასიკური მულტიპერსპექტიული თხრობის სქემა). უფრო ზუსტი იქნება, თუ ვიტყვით, რომ რომანის სიუჟეტის სხვადასხვა ნაწილი თანმიმდევრულადაა ასახული სხვადასხვა მთხრობლის მიერ. ამასთან, ტრადიციული გაგებით, სიუჟეტი სხვა არაფერია, თუ არა დროში მოვლენათა გაშლის ერთგვარი ხერხი. ის კონტინუალურია, რადგან მის ცალკეულ ნაწილებს (განსაკუთრებით კლასიკურ რომანში) მიზეზშედეგობრივი და დროითი მიმართებები აკავშირებს.

მაგრამ აკა მორჩილადის რომანში სიუჟეტის კომპონენტები თანმიმდევრული და კონტინუალური სახით კი არაა წარმოდგენილი, არამედ – დროის იზოლირებული მონაკვეთების (სუბიექტური დროების) რიგის სახით. ამ მოვლენათა ქრონოლოგიური თანმიმდევრობა მეტ-ნაკლებად დაცულია, ანუ სიუჟეტი ვითარდება, რადგან ნარატორების სუბიექტური დროები ქრონოლოგიურ ხაზზეა განლაგებული, ერთმანეთს მიჰყვება. მაგრამ, ამასთანავე, ხდება სიუჟეტის ერთგვარი „გაუცნაურება“, რადგან თუკი სიუჟეტის ნაწილებს, კლასიკური გაგებით, ერთმანეთთან უწყვეტი, კონტინუალური დროითი მიმართებები აკავშირებს, „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლებში“ ამ ნაწილებს შორის წყვეტა შეინიშნება და რომანში სიუჟეტის კომპონენტები სუბიექტური, დისკრეტული დროების სახით წარმოგვიდგება (მაშინ, როდესაც სიუჟეტი, ზოგადად, თავისი კონტინუალურობის წყალობით, არ ნაწევრდება სტატიკურ შემადგენელ ელემენტებად. სიუჟეტის ნაწილები უწყვეტად გადაედინებიან ერთმანეთში. იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც ტექსტში გვხვდება ელიფსისები („გავიდა ხანი“ და მისთ.), გამოტოვებული დრო ავტორისეულ თხრობაში მოვლენებს არ შეიცავს და არ არღვევს თხრობის კონტინუალურობას.).

ამიტომ შეიძლება ითქვას, რომ ამ შემთხვევაში სიუჟეტი მხოლოდ ფორმალურად არსებობს, უფრო სწორად, მისი ერთგვარი „კვალი“ შეინიშნება, რადგან წყვეტილი დრო გამორიცხავს სიუჟეტს.

დროით ცვლილებების, სიუჟეტის გაუცნაურების მეშვეობით დისკრეტულ დროით მონაკვეთებად დაყოფის (დისკრეტულობას განაპირობებს ის, რომ თითოეული თხრობა სუბიექტურია, ერთგვარად, ჩაკეტილია თავის თავში, როგორც კერძო ადამიანის

ცნობიერებაში ასახული მოვლენების გადმოცემა, განსხვავებით მესამე პირში წარმოებული უწყვეტი თხრობისგან), ხდება დროის გაუცნაურება. ფაქტობრივად, მიუხედავად იმისა, რომ „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლებში“ დრო (მეოცე საუკუნის 90-იანი წლები) მაქსიმალურად დაკონკრეტებული და დეტალიზებულია (პირველ შრეში), მეორე შრისა და სიუჟეტის დანაწევრების წყალობით წარმოიქმნება ისეთი შთაბეჭდილება, თითქოს ის დისკრეტული ნაწილებისგან შედგება. ამგვარი დრო დენადი კი არაა, არამედ – გაყინული, გახევებული ყოველ წერტილში, სიუჟეტის ყოველ პუნქტში, თითოეულ ნარატიულ ნაწილში

და, თუ მეორე შრეში ტექსტი ამყარებს სინტაგმატურ მიმართებებს სხვა ტექსტებთან, თვით „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლების“ შიდა – სიუჟეტური – სტრუქტურა წარმოგვიდგება, როგორც განსხვავებულ ელემენტთა – დროის განსხვავებული მომენტების – დანაწევრებული, სინტაგმატური ჯაჭვი.

რა მიმართებაა ამ ჯაჭვის რგოლებს, ანუ მონათხრობთა, ნარატიულ ნაწილთა შორის? ესაა, როგორც აღვნიშნეთ, სუბიექტური დროების ანუ განსხვავებულ ელემენტთა სინტაგმატური თანაწყობა. შეიძლება ითქვას, რომ ამ რომანში თავს იჩენს პარადიგმატიკისადმი – აღსანიშნისადმი (საგანთა სამყაროსა და მისი კანონებისადმი) – უნდობლობა, რაც პოსტმოდერნიზმისთვის არის დამახასიათებელი. აღმნიშვნელთა ჯაჭვად ტექსტის დანაწევრება ამ შემთხვევაში საგანგებო ფუნქციისაა, რეალობისგან (რომლისთვისაც კონტინუალური დრო არის დამახასიათებელი) და აღსანიშნისგან გაუცხოებაზე მიუთითებს. რომანში ასახული მოვლენების რეალურობა საეჭვოა, პოტენციურია, ისინი შეიძლება მომხდარიყო აღწერილ რეალობაში, მაგრამ ნამდვილობითი სტატუსი არა აქვს.

მაშასადამე, „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლების“ ბანალური სიუჟეტი – ისეთი, როგორც არაერთხელ ასახულა კლასიკურ ლიტერატურაში, სხვა არაფერია, თუ არა ერთგვარი სატყუარა მკითხველისთვის. სინამდვილეში კი ის პოსტმოდერნისტულადაა გააზრებული, გაუცნაურებული და ტრაგიკული კონტექსტი წარმოიშობა არა მარტო ამ დონეზე, არამედ – სხვა სტრუქტურულ დონეებზეც. მკითხველმა რომანის ჟანრთან დაკავშირებული გარკვეული მოლოდინების – ანუ ჟანრული კოდის ზეგავლენით

შეიძლება აღიქვას მხოლოდ ტექსტის პირველი დონე, მაშინ, როდესაც ირონიული კოდი რომანის სრულიად სხვაგვარ აღქმას განაპირობებს. ტექსტი წარმოქმნის ილუზიას, რომ რეალობას უშუალოდ ასახავს, მაგრამ სინამდვილეში მისგან გაუცნაურებულია.

არ უნდა ვიფიქროთ, რომ დროის წარმოდგენა დისკრეტული მონაკვეთების სახით მხოლოდ პოსტმოდერნისტულ ლიტერატურაში გამოიყენება. ეპისტოლარულ ლიტერატურაში, რომელიც ჯერ კიდევ ანტიკურ ეპოქაში გვხვდება, მაგალითად, სენეკასთან და პლინიუსთან, დრო ასევე დანაწევრებულია ცალკეულ მონაკვეთებად, თუმცა, იმ ფორმით არა, რომელიც მოგვიანებით გამოიყენება, მაგალითად, გოეთესთან ან რუსოსთან, სადაც სიუჟეტი ასევე დანაწევრებულია ცალკეული პერსონაჟების დროებად. რა განსხვავებაა ამ რომანებსა და ამგვარივე ფორმის (თუმცა არაეპისტოლარულ, მაგრამ სტრუქტურულად მსგავს) პოსტმოდერნისტულ რომანებს შორის?

საქმე ისაა, რომ მხოლოდ დროის დანაწევრების საფუძველზე, რაც თითქოს ამსგავსებს სხვადასხვა ეპოქების რომანებს, არ შეიძლება ვიმსჯელოთ მათი ნათესაობის შესახებ. „ერთი სისტემის ერთი ან მრავალი ლიტერატურული ელემენტის.... დაყვანა სხვა სისტემის ისეთსავე ელემენტებამდე უმართებულოა“..., „სისტემიდან ცალკეული ელემენტების ამოგლეჯა და მათი დაკავშირება სხვა სისტემების მსგავს რიგთან მათი კონსტრუქტიული ფუნქციის გათვალისწინების გარეშე, არასწორია“ (ტინიანოვი 1977: 272,273).

სწორედ ამ ფაქტორის გაუთვალისწინებლობის გამო ლიტერატურათმცოდნეები ხშირად მსჯელობენ სრულიად განსხვავებულ სისტემათა ელემენტების ურთიერთიდენტურობაზე და ეძიებენ არარსებულ ანალოგიებს მათ შორის.

შესაბამისად, დროის ის კონცეფცია, რომელიც წარმოდგენილია „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლებში“, სპეციფიკურია და სპეციფიკური ფუნქციები აქვს, განსხვავებით უფრო ადრეული ეპოქების თითქოსდა მსგავსი ლიტერატურული ტექსტებისგან.

ამგვარად, დრო „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლებში“ დანაწევრებულია ცალკეულ პერსონაჟთა სუბიექტურ დროებად, რომელთა მეშვეობითაც სიუჟეტის განვითარება-გაშლა ხორციელდება. ესაა მოზაიკური თხრობა, რომელიც სინამდვილის კოჰერენტულ სურათს კი არ იძლევა, არამედ, პირიქით, გლობალური დროის

დაქუცმაცებულობის, დაშლის, „დროთა კავშირის რღვევის“ ეფექტს წარმოქმნის და კიდევ უფრო აძლიერებს აკა მორჩილადის ამ რომანის ტრაგიკულ კონტექსტს. ესაა მულტიპერსპექტიული თხრობის გარკვეული სახეობა, რომელიც ყველაზე უფრო რელევანტურია პოსტმოდერნისტული რომანისთვის.

დამოწმებანი:

ტინიანოვი 1977: Тынянов Ю.Н. *О литературной эволюции. Поэтика. История литературы. Кино.* Москва: 1977.

Tatiana Megrelishvili

Georgia, Tbilisi

Georgian Technical University

**„Game“ as a Model of Thinking and its Artistic Embodiment
in the Literature of Russian Postmodernism
(Abram Tertz „Walks with Pushkin“)**

As a phenomenon of pure art (in its new understanding) Abram Tertz views Pushkin’s work. The report will examine the categories of “emptiness”, accidents in Pushkin’s artistic world, its connection with such key concepts as freedom and fatalism, which makes it possible to assert about its form-building function – creating order from chaos. At the same time, the report will address issues of cultural inter text deconstructed by Abram Tertz, which gives an idea of the pluralistic type of thinking and is generated by such a type of virtual probabilistic world in which there is not so much an author as his mask that can be considered as one of the types of implementation of a postmodernist ideas of the “death of the author.”

Key word: postmodernism, Abram Tertz.